

Advies bij de ontwerpnota van het actieplan 'Hoog tijd voor geZONtijd'

Vlaamse Onderwijsraad
Koning Albert II-laan 37
BE-1030 Brussel
T +32 2 219 42 99

www.vlor.be
info@vlor.be

Wijs beleid door overleg

Adviesvrager: Hilde Crevits, viceminister-president van de Vlaamse Regering,
Vlaams minister van Onderwijs op 22 december 2016

**Uitgebracht door de Algemene Raad op 23 februari 2017 met
eenparigheid van stemmen**

Voorbereiding: commissie Onderwijs en Samenleving op 31 januari 2017 en 17
februari 2017 onder voorzitterschap van Brigitte Pycke

Werden geconsulteerd: de commissie Diversiteit en Gelijke Onderwijskansen op 2
februari 2017, Raad Basisonderwijs op 8 februari 2017, Raad Secundair
Onderwijs op 9 februari 2017, Raad Hoger Onderwijs op 14 februari 2017

Dossierbeheerder(s): Carine De Smet

1	SITUERING.....	2
2	ADVIES OVER DE GROTE LIJNEN VAN HET ACTIEPLAN	2
2.1	EEN ACTIEPLAN ALS BELEIDSINSTRUMENT	3
2.1.1	<i>Uiteenlopende mate van operationalisering van de acties</i>	3
2.1.2	<i>Nood aan evaluatie.....</i>	3
2.1.3	<i>Valoriseren van wat bestaat.....</i>	3
2.1.4	<i>Stimuleren en ondersteunen, niet verplichten en controleren.....</i>	4
2.2	EEN INTEGRALE BENADERING VAN GEZONDHEID	4
2.3	SUCCESVOORWAARDEN	5
2.3.1	<i>Hou bij elke actie rekening met het mogelijke effect op kansengroepen.....</i>	5
2.3.2	<i>Betrek alle stakeholders op schoolniveau.....</i>	5
2.3.3	<i>Vergeet de link met gezond schoolpersoneel niet</i>	5
2.4	DE ROL VAN DE VLOR	6
2.4.1	<i>Betrokkenheid bij tot stand komen van het actieplan</i>	6
2.4.2	<i>Valoriseren van de rol van de Vlor tot nu toe</i>	6
2.4.3	<i>Rol bij de implementatie van het actieplan</i>	6
3	ADVIES OVER DE ACTIES PER THEMA	8
3.1	HOOG TIJD VOOR BEWEGING EN SPORT!.....	8
3.1.1	<i>Algemene bedenkingen en aanvullingen.....</i>	8
3.1.2	<i>Bedenkingen en aanvullingen per actie.....</i>	9
3.2	HOOG TIJD VOOR EEN INSPIRERENDE SPORTINFRASTRUCTUUR!	11
3.3	HOOG TIJD VOOR GEZONDE VOEDING!	12
3.3.1	<i>Geen verbod.....</i>	12
3.3.2	<i>Water stimuleren.....</i>	12
3.3.3	<i>Linken met wereldburgerschap</i>	12
3.3.4	<i>De engagementsverklaring.....</i>	13
3.4	HOOG TIJD VOOR EERSTE HULP BIJ ONGEVALLen!.....	13

1 Situering

Op de gezondheidsconferentie Preventie van 16-17 december 2016 stelde minister Crevits een ontwerpnota voor van het actieplan 'Hoog tijd voor geZONtijd'. Deze ontwerpnota vertrekt van het belang van een goede balans tussen fysieke en geestelijke ontwikkeling van jongeren en van de belangrijke rol die onderwijs daarbij speelt. Het zet in op vier onderling nauw samenhangende thema's die elk op hun manier jongeren op weg moeten helpen naar een gezonde levensstijl:

- beweging;
- voeding;
- EHBO en reanimatie;
- schoolsportinfrastructuur.

De ontwerpnota van het plan wil vooreerst bestaande acties en beleid rond deze thema's versterken, verspreide krachten bundelen en scholen informeren en sensibiliseren. Daarnaast worden een aantal wervende nieuwe acties op touw gezet, vooral in het luik bewegen, om het gezondheidsbeleid op onze scholen een nieuw elan te geven. Dit zonder bijkomende maatregelen of planlast.

Bij veel acties gaat het om uitdiepen van succesrecepten, waarbij de volgende speerpunten telkens terugkomen:

- doelgroepen;
- gedragenheid en participatie;
- goede afstemming en verduidelijking van onderlinge linken.

Voor de uitwerking zal worden samengewerkt met andere beleidsdomeinen en de samenwerking met stakeholders wordt geïntensifieerd.

Tot de paasvakantie loopt een participatief traject over het plan. De Vlor wordt geconsulteerd via een formele adviesvraag, verstuurd op 22 december 2016. Tegelijk loopt sinds november 2016 een stakeholdersoverleg, waarbij verschillende geledingen van de Vlor eveneens betrokken zijn.

2 Advies over de grote lijnen van het actieplan

De Vlor vindt het positief dat de minister van gezondheidsbevordering op school een prioriteit maakt.

Het recht op gezondheid is immers een universeel kinderrecht.¹ Artikels 24 en 27 van het kinderrechtenverdrag verwijzen naar het recht van het kind op de grootst mogelijke mate van gezondheid. De staten die partij zijn, nemen passende maatregelen om te waarborgen dat alle geledingen van de samenleving (..) toegang hebben tot onderwijs over (..) de gezondheid en de voeding van kinderen (...). Artikel 28, dat verwijst naar het recht van het kind op kosteloos onderwijs, hangt er mee samen. Een verwijzing naar dit verdrag is versterkend en wordt best opgenomen in het actieplan.

¹ [Verdrag inzake de rechten van het kind](#), aangenomen door de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties op 20 november 1989,

Het actieplan is een stimulerend en sensibiliserend instrument, dat scholen kan ondersteunen bij het uitbouwen van hun gezondheidsbeleid.

Hieronder formuleert de Vlor enkele bedenkingen en voorstellen voor bijsturing, met de bedoeling het actieplan krachtiger te maken.

2.1 Een actieplan als beleidsinstrument

2.1.1 Uiteenlopende mate van operationalisering van de acties

De mate van operationalisering van de verschillende acties in het plan is uiteenlopend. De Vlor vraagt dat duidelijk bij elke actie vermeld wordt wat de beoogde resultaten zijn, en dat er tegelijk voldoende ruimte blijft voor de scholen om de actie in te vullen.

Het actieplan zou sterker zijn door meer transparantie over het tijdspad en het budget voor de verschillende acties.

2.1.2 Nood aan evaluatie

In het actieplan wordt een aanzet gegeven tot evaluatie van bepaalde acties. Dit kan nog versterkt worden. Een deel van de acties in het hoofdstuk 'gezonde voeding' zullen gemonitord worden aan de hand van de indicatorenbevraging van VIGeZ. Dit geldt ook voor de acties uit het hoofdstuk 'Beweging en sport' aan de hand van het beleidsinstrument 'Sport beweegt je school'. Andere acties, zoals de pilootprojecten in de secundaire scholen, worden opgevolgd door een stuurgroep van experts en academici. Voor nog andere acties is het onduidelijk of en hoe ze geëvalueerd zullen worden.

De Vlor dringt aan op een goede beleidsmatige opvolging van alle acties, waarbij de planlast voor de scholen tot een minimum beperkt blijft. Een evaluatie blijft best niet beperkt tot enge effectmeting, maar heeft ook aandacht voor processen. Het is immers zo dat wat werkt in één school niet noodzakelijk werkt in een andere school.

2.1.3 Valoreren van wat bestaat

Een van de conclusies van de gezondheidsconferentie is dat er voldoende waardevolle methodieken bestaan die het ontwikkelen van een gezondheidsbeleid ondersteunen. Het is belangrijk dat wat al gebeurt, gevalueerd wordt; op die manier wordt vermeden dat dit actieplan door de scholen en lerarenopleidingen wordt gepercipieerd als weer een extra plan, weer iets dat er bij komt.

De Vlor is het er mee eens dat acties als ZONTijd enthousiasmerend kunnen zijn. In het actieplan wordt er best expliciet op gewezen dat scholen van losse acties kunnen evolueren naar een gezondheidsbeleid dat ingebed is in het schoolbeleid. De methodieken die opgenomen zijn in het actieplan, kunnen hierbij inspirerend zijn.

De Vlor krijgt signalen van de lerarenopleidingen dat zij in het recente verleden al bevraagd zijn over de subthema's uit dit actieplan. De Vlor suggereert om voorafgaand na te gaan welke bevragingen er al lopen/liepen en deze resultaten mee op te nemen.

2.1.4 Stimuleren en ondersteunen, niet verplichten en controleren

De Vlor heeft waardering voor de vele acties die scholen kunnen ondersteunen bij het uitbouwen van een integraal gezondheidsbeleid. In die zin kan het actieplan zeker faciliterend werken.

De acties mogen aan scholen geen bijkomende verplichtingen opleggen. Het woordgebruik in het actieplan gaat soms in de richting van controle. Wanneer het bijvoorbeeld gaat over het extra bewegingskwartiertje is er sprake van een tool waarmee extra beweging zal geregistreerd worden, van een logo voor scholen die registreren. De Vlor begrijpt dat een mate van monitoring nodig is om te kunnen bijsturen, maar beklemtoont dat registratie en meting geen doel op zich mogen worden. Graag stimuleren dus, maar geen nieuwe verplichtingen opleggen die extra planlast veroorzaken.

Het evenwicht vinden tussen sturing en vrijheid is moeilijk. De probleemstelling maakt duidelijk dat gezondheidsbeleid een plaats moet hebben in schoolbeleid: een zekere sensibilisering of sturing is dus nodig. Anderzijds moet de vrijheid van de scholen gerespecteerd worden om dat beleid te voeren vanuit de eigenheid van hun pedagogisch project. Scholen moeten de vrijheid hebben om, op basis van de kenmerken van hun eigen schoolpopulatie, acties te voeren ter ondersteuning van hun gezondheidsbeleid. Dit geldt ook voor de instellingen hoger onderwijs.

De Vlor wil er tenslotte over waken dat er bedachtzaam wordt omgegaan met een actieplan als beleidsinstrument. Actieplannen kunnen parallelle regelgeving creëren, en leiden tot juridische onzekerheid bij de scholen.

2.2 Een integrale benadering van gezondheid

Gezondheid heeft, volgens de brede definitie van de Wereldgezondheidsorganisatie, een fysieke, mentale en sociale dimensie. Het actieplan onderschrijft deze benadering.² Voor de Vlor moet die integrale benadering doorheen de hele tekst meer expliciet aanwezig worden, en dit vanuit een holistische benadering.

De titel 'Hoog tijd voor geZONTijd' lijkt te verwijzen naar het totale gezondheidsbeleid van scholen. Pas uit de ondertitel³ blijkt dat het om vier deelaspecten gaat. Daarom wordt best in het actieplan nog duidelijker gesteld dat het inderdaad deze vier thema's betreft, en het niet het globale gezondheidsbeleid wil vatten. De Vlor gaat er van uit dat, naast wat in dit actieplan is opgenomen, ook andere aspecten van gezondheidsbeleid verder aandacht krijgen in het beleid.

Door de focus op vier deelthema's gaat de aandacht in het actieplan voornamelijk uit naar fysieke gezondheid. Aandacht voor de mentale en sociale dimensie is zeker aanwezig binnen de thema's. Daarmee is niet alles rond mentale gezondheid gevat. Geestelijke gezondheid en welbevinden krijgen best meer expliciet aandacht in het actieplan of in eventuele vervolgacties.

Een integrale benadering van gezondheidsbeleid impliceert ook op beleidsniveau afstemming tussen het proces naar de gezondheidsdoelstellingen en het tot stand komen van dit actieplan. Duidelijkheid naar de stakeholders toe is nodig. In dat verband apprecieert de Vlor dat zijn leden

² Op pagina 6 van de tekst wordt inderdaad verwezen naar de beoogde integrale aanpak in de scholen, en wordt de link gelegd met preventieve gezondheidszorg, gekaderd vanuit een medische, psychische en sociale invalshoek.

³ Actieplan ter versterking van het gezondheidsbeleid van scholen inzake EHBO, voeding, beweging en sport

via de commissie Onderwijs en Samenleving zeer regelmatig op de hoogte gehouden worden en er ruimte is voor een open dialoog.

2.3 Succesvoorwaarden

Om de doelstellingen van het actieplan te verwezenlijken, zijn de speerpunten uit het actieplan terecht: aandacht voor specifieke doelgroepen, gedragenheid en participatie en goede afstemming. De Vlor formuleert hieronder enkele aandachtspunten.

2.3.1 Hou bij elke actie rekening met het mogelijke effect op kansengroepen.

Aandacht voor specifieke doelgroepen is een speerpunt van het beleid, dat is positief. Maar er zijn voorbeelden van acties die voor kansengroepen moeilijk haalbaar zijn. Zo getuigen de ouderkoepels dat er nogal wat bezorgde reacties kwamen van ouders naar aanleiding van het ondertekenen van de engagementsverklaring door de ouderkoepels op 1 februari 2017. Het is, bijvoorbeeld, goedkoper een koek naar school mee te geven dan een banaan. Best wordt bij elke actie goed nagedacht over het mogelijke effect op kansengroepen; de acties mogen nooit tot stigmatisering leiden. De meerwaarde van dit actieplan kan net zijn dat het gericht inzet op gezondheidsbevordering bij kansengroepen.

Ook hebben de ontwikkelingen in de eerstelijnsgezondheidszorg en de welzijnsvoorzieningen een impact op wat scholen kunnen doen rond gezondheidsbevordering.

Geestelijke gezondheid blijft vooral vanuit de invalshoek gelijke onderwijskansen een pijnpunt. Geestelijke gezondheidszorg blijkt vrij ontoegankelijk te zijn voor deze doelgroep: het blijft een moeilijk verhaal om gepaste hulp te vinden, en toegang te krijgen tot preventie.

Een mogelijke bijkomende actie zou kunnen zijn om inspirerende voorbeelden aan te reiken van acties die wel voluit rekening houden met kansengroepen. De Vlor engageert zich om daar toe bij te dragen samen met de partners uit de commissie Onderwijs en Samenleving en de commissie Diversiteit en Gelijke Onderwijskansen.

2.3.2 Betrek alle stakeholders op schoolniveau

De stakeholders zijn op beleidsniveau betrokken bij het tot stand komen en de implementatie van het actieplan. De Vlor suggereert om dit ook sterk uit te bouwen op schoolniveau, waar leerlingen, ouders en het volledige schoolteam een stem moeten hebben. In alle acties die opgezet worden in scholen is het belangrijk vanaf stap 1 de leerlingen en de ouders in te lichten en te betrekken. Dit zal voor veel meer gedragenheid en bijgevolg ook duurzamere resultaten zorgen.

2.3.3 Vergeet de link met gezond schoolpersoneel niet

Het actieplan kan maar slagen als de school als ecosysteem wordt betrokken. Het is dus belangrijk, bij al de acties gelinkt aan de vier thema's, het schoolpersoneel niet te vergeten. Zij hebben immers een voorbeeldfunctie, ook op vlak van voeding en beweging.

2.4 De rol van de Vlor

2.4.1 Betrokkenheid bij tot stand komen van het actieplan

De Vlor waardeert de constructieve wijze waarop is samengewerkt en nog verder wordt samengewerkt met de Vlor in het traject naar dit actieplan. Door een regelmatige stand van zaken en ruimte voor open dialoog is er grote betrokkenheid van de geledingen en is dit geen actieplan dat top-down is opgelegd.

2.4.2 Valoriseren van de rol van de Vlor tot nu toe

De Vlor vraagt wel dat zijn rol meer gevaloriseerd wordt in het luik 'Gezondheidsbeleid in scholen vandaag. Instrumenten en instanties'. Het project Gezondheidsbevordering, dat in de Vlor liep van 2006 tot 2014 en opgestart is met het oog op het ontwikkelen en uitvoeren van een strategisch plan voor gezondheidsbevordering in het basis- en secundair onderwijs, heeft immers in belangrijke mate bijgedragen tot het ontwikkelen van een integraal gezondheidsbeleid op school.

Sinds 2006 overlegde in de Vlor een commissie Gezondheidsbevordering met vertegenwoordigers uit het onderwijs, de overheid en de gezondheidssector. De commissie stelde een actieplan op om het gezondheidsbeleid in de Vlaamse scholen te ondersteunen door schoolteams en toekomstige leraren vertrouwd te maken met de methodiek 'Gezonde school'. Die beoogt veranderingen door gezondheidseducatie, omgevingsinterventies en afspraken en het opsporen en begeleiden van problemen op niveaus van de individuele leerling, de klas, de school en de schoolomgeving. Om gezondheidsbevordering voor scholen praktisch en toegankelijk te houden, was er de website www.gezondopschool.be.⁴ Leraren, schoolteams, leerlingen en ouders vonden er linken naar expertisecentra, methodieken voor evaluatie en voor concrete acties, linken naar informatiebronnen en organisaties en praktijkvoorbeelden. Om Vlaamse scholen te ondersteunen een gezondheidsbeleid uit te werken, werkte de commissie Gezondheidsbevordering ook de publicatie 'Vitaminen voor een gezondheidsbeleid'⁵ op school uit.

Sinds het begin van het werkjaar 2015-2016 is het overleg over gezondheidsbevordering binnen de Vlor samengebracht in de overkoepelende commissie Onderwijs en Samenleving. De commissie focust op twee thema's: naast het al langer lopende overleg over gezondheidsbevordering, werd op vraag van de minister ook het overleg opgestart over wereldburgerschapeducatie. In de Vlor wordt blijvend aandacht besteed aan gezondheidsbevordering op zich, maar zeker ook aan mogelijke dwarsverbanden met andere educaties.

2.4.3 Rol bij de implementatie van het actieplan

De Vlor is een plek waar aan innovatie en implementeren van innovatie wordt gewerkt, en biedt een toegevoegde waarde door het creëren van draagvlak. De Vlor kan dus een belangrijke rol spelen bij de implementatie van de verschillende acties. De raad waardeert het dan ook dat hij

⁴ Vanaf 2015 leidt deze website om naar www.gezondeschool.be

⁵ Vlaamse Onderwijsraad (2009). [Vitaminen voor een gezondheidsbeleid op school](#).

rechtstreeks betrokken wordt bij de acties voor 'Gezondheidsbeleid in scholen vandaag: uitdagingen'⁶, en neemt graag dit engagement op.

➤ **Informatie:**

*'We gaan in de commissie Onderwijs en Samenleving van de Vlor na hoe de communicatie tussen experts op vlak van gezondheid en onderwijskoepels, GO! Onderwijs van de Vlaamse Gemeenschap bijkomend kan versterkt worden zodat scholen zoveel mogelijk met correcte informatie over gezondheid aan de slag gaan. Hierbij dienen de gezondheidsaanbevelingen van experts aangaande het werken aan gezondheid meer duidelijk gemaakt te worden in nieuwsbrieven, standpunten, adviezen e.d. naar verschillende partijen die in onderwijs zijn betrokken (intermediairs, ouders, leerlingen, schoolteams, aanbieders van ondersteunend materiaal in scholen).'*⁷

Deze doelstelling mag best ruimer geformuleerd worden: 'zodat scholen zoveel mogelijk met correcte informatie aan de slag gaan en een integraal gezondheidsbeleid kunnen ontwikkelen'. Dit heeft als implicatie dat er op niveau van de Vlor een nog betere afstemming zal moeten worden gerealiseerd tussen de commissies Onderwijs en Samenleving, Leerlingenbegeleiding, Diversiteit en Gelijke Onderwijskansen, Welbevinden en Preventie van Pesten op School.

De Vlor is het eens met de doelstelling dat scholen zoveel mogelijk met correcte informatie aan de slag gaan, zodat ze uit het grote aanbod de juiste keuzes kunnen maken. Er wordt inderdaad vastgesteld dat scholen soms tegenstrijdige informatie krijgen, of informatie die niet wetenschappelijk onderbouwd is, onder meer via (sociale) media. Het is de bedoeling om dat net te vermijden. De handvatten die de Vlor ontwikkelde voor de samenwerking van scholen met externe organisaties kunnen daarbij ondersteuning bieden.⁸ De Vlor waakt er zelf over om die handvatten zoveel mogelijk te verspreiden op het werkveld.⁹ De handvatten op zich zijn ondersteunend, maar volstaan uiteraard niet. De Vlor moet blijven de vinger aan de pols houden, samen met experts, zoals geformuleerd in de actie.

De Vlor vraagt om de clb toe te voegen aan het lijstje van betrokken partijen bij deze actie. Doorheen het actieplan worden zij te weinig genoemd, terwijl gezondheidsbeleid toch een deel is van het zorgcontinuüm.

➤ **Tools:**

*'We ondersteunen scholen bij het uitwerken van een door leerlingen en ouders gedragen gezondheidsbeleid door hen tools ter beschikking te stellen waarmee ze aan de slag kunnen gaan. Aandacht gaat hierbij uit naar het bereiken van kwetsbare groepen. Deze tools worden ter beschikking gesteld door experts op vlak van gezondheid waarmee de Vlaamse overheid overeenkomsten afsluit.'*¹⁰

⁶ Actieplan pagina 22-28

⁷ Actieplan pagina 26

⁸ Vlaamse Onderwijsraad, [Samenwerken met externe organisaties: enkele handvatten voor scholen](#), juni 2016.

⁹ De handvatten worden ter beschikking gesteld aan de deelnemers van de studiedag 'Broodnodig, hoog tijd voor een gezondheidsbeleid op school', (16/02/17, Gent). Het blijft een uitdaging om de 'gemiddelde leerkracht' te bereiken.

¹⁰ Actieplan pagina 26

Ook bij deze actie vraagt de Vlor aandacht voor de rol van clb en/of pbd als partners in de scholen. Bovendien vraagt de raad om daarbij niet alleen experts te betrekken op vlak van gezondheid, maar ook experts op vlak van ouderbetrokkenheid en op vlak van omgaan met kansengroepen.

➤ **Linken naar andere referentiekaders:**

‘We vragen aan de commissie Onderwijs en Samenleving van de Vlor die verschillende educaties behandelt, om in het belang van de scholen de onderliggende vaardigheden en attitudes meer expliciet te maken en de link tussen verschillende referentiekaders waarmee er naar de scholen toe gestapt wordt meer te verduidelijken.’¹¹

De Vlor kan zich vinden in deze actie, die perfect aansluit bij de missie van commissie Onderwijs en Samenleving en die verder bouwt op het raamadvies over educaties¹². Het overleg in deze commissie focust op implementatiestrategieën en/of innovatiestrategieën in scholen en neemt daarbij een ‘meta-perspectief’ als uitgangspunt. De overkoepelende commissie kan in principe overleggen voor alle maatschappelijke thema’s waarvoor er (in de toekomst) nog een vraag op de Vlor afkomt. De commissie zoekt naar verbindingen, maakt ook ruimte voor thematische verdieping en bewaakt daarin de onderlinge transfer. Tijdens het lopend werkjaar werden al verschillende referentiekaders voorgesteld en besproken in de commissie¹³. In de toekomst komen andere referentiekaders aan bod, en zal de commissie de onderlinge link proberen te verduidelijken.

3 Advies over de acties per thema

3.1 Hoog tijd voor beweging en sport!

3.1.1 Algemene bedenkingen en aanvullingen

3.1.1.1 Meer ruimte en tijd creëren

De Vlor waardeert het inzetten op sensibilisering naar meer beweging en sport. Een noodzakelijke randvoorwaarde daarvoor is de beschikbaarheid van voldoende openbare ruimte, die voor iedereen vrij toegankelijk is. De Vlor pleit voor incentives, ook vanuit andere beleidsdomeinen, zodat scholen, die vaak krap behuisd zijn en weinig ruimte over hebben om hun leerlingen te laten bewegen, gebruik kunnen maken van **openbare ruimte** tijdens de schooldag.

Ook gebrek aan tijd kan een drempel zijn. Kinderen staan vaak onder druk voor de invulling van hun vrije tijd: ballet, muziekschool, sportclub, met vaak activiteiten waar de klemtoon ligt op prestatiedrang. De vrije tijd komt bovendien soms onder druk te staan van huiswerk en lessen. Een doordacht **evaluatie- en huiswerkbeleid** van scholen moet leerlingen toelaten om ook buiten de schooltijd tijd te vinden voor sport en bewegen. Dergelijk beleid komt best tot stand in samenspraak met de leerlingen. Dit heeft des te meer impact voor leerlingen met specifieke onderwijsnoden en leerproblemen. Zij hebben meer tijd nodig om te leren, remediëren gebeurt vaak op de ‘vrije’ momenten, terwijl zij misschien nog meer nood hebben aan beweging. Er is ook

¹¹ Actieplan pagina 26

¹² Vlaamse Onderwijsraad, Algemene Raad. [Raamadvies over educaties](#), 26 november 2009.

¹³ Enkele voorbeelden: systeemdenken, kadermethodiek gezondheid, sustainable development goals.

een link met scherntijd: van leerlingen wordt meer en meer verwacht dat ze met de computer werken, op school en voor huiswerk.

3.1.1.2 Aandacht voor rust

De Vlor wil de aandacht voor voldoende (mentale) rust ook een plaatsje geven in het actieplan. Vooral kleuters en jongere kinderen die een volledige dag op school doorbrengen, hebben niet alleen behoefte aan beweging, maar ook behoefte aan rust. Bij het implementeren van de acties rond beweging wordt best gestreefd naar een goed evenwicht tussen inspanning en beweging enerzijds, en rustmomenten anderzijds.

3.1.1.3 Brede invulling van 'beweging en sport'

De Vlor waarschuwt ook voor een enge benadering van 'beweging en sport'. Wat vroeger 'bewegingseducatie' werd genoemd, wordt in het actieplan beperkt tot 'beweging en sport'. Het continuüm 'beweging en sport' bevat ook het vrije spelelement, maar dat wordt niet expliciet zo benoemd in het actieplan. Plezier in beweging en sport is cruciaal om een positieve attitude tegenover bewegen te ontwikkelen, dat mag best meer benadrukt worden.

Het gamma sporten waarnaar verwezen wordt, is redelijk traditioneel. Een enkele keer wordt ballet vermeld; geen enkele keer is er een verwijzing naar fysieke activiteiten die samenhangen met podiumkunsten. De Vlor vraagt om in het actieplan nog meer te benadrukken dat alle vormen van beweging en sport kunnen bijdragen tot een betere gezondheid.

3.1.2 Bedenkingen en aanvullingen per actie

3.1.2.1 'Bewegen naar de ZON'

We promoten de term 'ZONTijd' in de scholen als verwijzing naar de tijd die ze investeren in extra beweging en in extra inspanningen in verband met gezondheid in het algemeen. Leerlingen zullen deze extra gezondheidsmomenten kunnen registreren op een digitaal platform 'Bewegen naar de ZON'.¹⁴

Acties als ZONTijd kunnen een sensibiliserend en verbindend effect hebben, omdat leerlingen samen streven naar een gemeenschappelijk doel. Het is goed dat scholen zelf de keuze kunnen maken wanneer ze dit bewegingskwartier inlassen binnen de schooltijd, zoals tijdens de (middag)speeltijd of de verplaatsing naar turn- of zwemcomplex. Scholen worden best aangemoedigd om leerlingen, ouders en het schoolteam bij die keuze te betrekken. De Vlor vult aan dat extra beweging niet noodzakelijk te gebeuren op de speelplaats of tijdens verplaatsingen: bewegend leren kan ook gewoon tijdens de les wiskunde, bijvoorbeeld. De Vlor sluit zich ook aan bij de bezorgdheid om erover te waken dat de onderwijstijd effectieve leertijd is.¹⁵

De Vlor is het eens met het principe van het bewegingskwartiertje, maar heeft bedenkingen bij het digitaal registratiesysteem. Het risico bestaat dat deelname overkomt als een verplichting. De sociale druk om hier aan deel te nemen mag niet te groot worden.

¹⁴ Actieplan pagina 31

¹⁵ Visietekst van OVSG '[Onderwijstijd: van lestijd naar leertijd](#)', pagina 6

De Vlor vraagt ten slotte om te preciseren of deze actie bedoeld is voor basisonderwijs of enkel voor lager onderwijs.

Scholen die het engagement aangaan om de actiepunten uit het actieplan 'Bewegen naar geZONTijd' uit te voeren, zullen het logo mogen gebruiken met als baseline: 'Deze school maakt tijd voor geZONTijd'¹⁶

De Vlor is niet overtuigd van het nut van de actie die er in bestaat scholen het logo 'Deze school maakt tijd voor geZONTijd' te laten gebruiken. Uit een toelichting van enkele praktijkvoorbeelden over nut en onnut van logo's in de commissie Onderwijs en Samenleving van de Vlor (MOS, Kinderrechtenschool, vignet 'Gezonde School' in Nederland) blijkt immers dat een logo niet altijd het gewenste effect heeft. Hierbij komt naar voren dat er uiteenlopende soorten labels bestaan (of logo's, of vignetten...). Het is belangrijk bij het instellen van een label vooraf goed na te denken over het doel van dat label. Een label dat een engagement kenbaar maakt vergt een andere aanpak dan een kwaliteitslabel, bijvoorbeeld.

3.1.2.2 Pilootproject secundair onderwijs

'Vanaf 1 september 2017 starten we met 10 scholen een pilootproject om alle voordelen van sporten en bewegen op de leerlingen van het secundair onderwijs en op het schoolklimaat en – beleid in kaart te brengen. Bijzondere aandacht gaat daarbij naar de specifieke randvoorwaarden om meer tijd te krijgen voor bewegen en sporten en het tegengaan van sedentair gedrag en naar het stimuleren en motiveren van jongeren onderling. Het project wordt gevolgd door een stuurgroep van experts en academici op vlak van bewegen, sporten en sedentair gedrag.'¹⁷

Deze actie wordt opgevolgd door de universiteiten. De hogescholen geven aan dat ze openstaan voor samenwerking via de stuurgroep.

3.1.2.3 Lerarenopleiding

'In de opleiding van leerkrachten lichamelijke opvoeding wordt naast de louter sporttechnische didactiek ook ruime aandacht besteed aan motivationele aspecten bij sportbegeleiding.'¹⁸

Het actieplan kiest er niet voor om in te zetten op meer uren lichamelijke opvoeding in het curriculum. Sport en beweging mogen immers niet worden beperkt tot de les lichamelijke opvoeding, maar moeten geïntegreerd zijn in de volledige schooldag. De Vlor is het daar helemaal mee eens.

Daarnaast is het goed dat er specifieke aandacht is voor de rol van de lessen lichamelijke opvoeding, en van de leraar lichamelijke opvoeding. Die lessen bieden namelijk een unieke kans om de basis te leggen voor appreciatie voor lichaamsbeweging en gezonde voeding. Het is tegelijk noodzakelijk te beseffen in welke mate de attitude van leerlingen tegenover bewegen/sporten soms wordt gevormd door negatieve ervaringen tijdens deze lessen (competitiviteit, testgerichtheid en louter gericht op het fysieke, waarbij dikwijls weinig rekening

¹⁶ Actieplan pagina 33

¹⁷ Actieplan pagina 34

¹⁸ Actieplan pagina 36

wordt gehouden met persoonlijke interesses en capaciteiten en het plezier van sporten). Een actievere levensstijl kan net in die lessen lichamelijke opvoeding kan beginnen, zeker bij jongeren die elders in hun dagelijks leven weinig in aanraking komen met georganiseerd sporten.

De leraar lichamelijke opvoeding heeft ook de belangrijke opdracht het landschap en de faciliteiten in de omgeving van de school te verkennen en hierover te communiceren.¹⁹

‘In het curriculum van de lerarenopleiding algemene vakken zal extra aandacht voor ‘gezondheidsbevordering’ komen, zodat alle toekomstige leerkrachten op de hoogte zijn van het belang van het werken aan een gezonde en actieve levensstijl.’²⁰

De Vlor sluit zich aan bij de vraag aan de lerarenopleidingen om aandacht te hebben voor gezondheidsbevordering in het curriculum. Er wordt niet gevraagd om een ‘vak’ gezondheidsbevordering te organiseren. Op die manier wordt de autonomie van de instellingen gerespecteerd.

Tenslotte vraagt de Vlor voldoende aandacht voor EHBO in de lerarenopleiding.

3.1.2.4 Sportkompas

Samen met de minister bevoegd voor sport zullen maatregelen uitgewerkt worden om het Vlaamse Sportkompas voor het onderwijs ter beschikking te stellen.’²¹

Het sportkompas is een mooi instrument, dat meer systematisch zou kunnen gebruikt worden, ook in het secundair onderwijs. De Vlor heeft wel een bedenking bij het voornemen om de testuitslag altijd een positieve insteek te geven. Indien een kind op basis van de test de aanbeveling krijgt om aan wielrennen te gaan doen, en dat is niet haalbaar, dan riskeert het effect omgekeerd te zijn. Best wordt er dus over gewaakt dat de factor haalbaarheid van de aanbevelingen meegenomen wordt.

3.2 Hoog tijd voor een inspirerende sportinfrastructuur!

In dit luik zijn er enkele bedenkingen wanneer het gaat over zweminfrastructuur.

In het actieplan staat vermeld dat de eindtermen voor zwemmen vaak niet gehaald worden omwille van infrastructurele problemen. Het tekort aan beschikbare zwembaden leidt er inderdaad toe dat de afstand naar het zwembad een drempel wordt, omdat zo een belangrijk deel van de lestijd verloren gaat aan verplaatsing.

¹⁹ Inspiratie kan gevonden worden in het project Follo (Flexibele Opdracht Leerkracht Lichamelijke Opvoeding). De Follo-medewerkers zijn halftijds gedetacheerde leerkrachten. Zij organiseren naschoolse sportactiviteiten en proberen de brug te slaan tussen de gemeentelijke sportdiensten, de scholen en de sportclubs in hun regio.

²⁰ Actieplan pagina 36

²¹ Actieplan pagina 40

Er is ook een zuiver financieel probleem. De overheid financiert nu in het basisonderwijs één jaar gratis zwemles. Met de begeleiding die beschikbaar is, is het onmogelijk om op dat jaar pakweg 25 kinderen te leren zwemmen.

3.3 Hoog tijd voor gezonde voeding!

3.3.1 Geen verbod

De Vlor pleitte al eerder voor een positieve en stimulerende aanpak van gezonde alternatieven en niet voor een onmiddellijk verbod.^{22 23} Die aanpak moet er toe leiden dat de consumptie van gesuikerde dranken op secundaire scholen uitdooft. De raad gaf daartoe de scholen volgende aanbevelingen mee:

- Ontwikkel bij leerlingen de attitude om te kiezen voor een gezond alternatief;
- Voorzie een gratis en toegankelijk aanbod van water op school;
- Voer een beleid dat leidt tot uitdoving van de consumptie van gesuikerde dranken op school door een beperking van de aanbodkanalen in tijd en variatie, een ontmoedigend prijsbeleid en beperkende afspraken.

In datzelfde advies vroeg de Vlor ook aandacht voor het financiële aspect. Frisdranken leveren geld op voor de scholen. Maar de nood aan inkomsten mag geen argument zijn om geen uitdovend beleid ten aanzien van gesuikerde dranken te voeren. Scholen worden best sterker gemaakt in hun onderhandelingspositie met de producenten.

3.3.2 Water stimuleren

Uit de Voedselconsumptiepeiling²⁴ blijkt dat de aanbevolen hoeveelheid water niet wordt gehaald, ook niet bij kinderen en jongeren. Toch moet water op elke leeftijd de belangrijkste drank worden. De Vlor ondersteunt dus ten volle de twee acties die voorgesteld worden om scholen te ondersteunen bij het aanbieden van water voor kinderen en jongeren (via opvolgen van de loodwaarden, het werken aan oplossingen in geval van overschrijding van de loodwaarden, goede onderhoudscontracten voor het onderhoud van tappunten).

Bijkomend vraagt de Vlor aandacht voor het belang van water drinken tijdens de lessen. Het is niet mogelijk jongeren te motiveren om over te schakelen van frisdrank naar water door het eerste te verbieden en het alternatief niet of slechts zeer beperkt toe te laten. Over het algemeen zijn er te weinig concrete initiatieven om het drinken van water doorheen de hele schooldag te stimuleren.

3.3.3 Linken met wereldburgerschap

De meeste linkjes tussen gezondheid en wereldburgerschap liggen misschien wel in het aspect 'voeding'. Wereldburgerschapsonderwijs focust op duurzame voeding, fair trade voeding en

²² Vlaamse Onderwijsraad, Algemene Raad. [Advies over mogelijke beleidsmaatregelen ten aanzien van het aanbod van frisdranken op school](#), 27 september 2007.

²³ Vlaamse Onderwijsraad, Raad Secundair Onderwijs. [Advies over mogelijke beleidsmaatregelen ten aanzien van het aanbod van gesuikerde dranken op secundaire scholen](#), 15 oktober 2015.

²⁴ <https://fcs.wiv-isp.be/nl/SitePages/Resultaten.aspx?WikiPageMode=Edit&InitialTabId=Ribbon.EditingTools.CPEditTab&VisibilityContext=WSSWikiPage>

vermijden van voedselverspilling. Het actieplan maakt regelmatig dwarsverbanden naar duurzame en seizoensgebonden producten, maar wellicht kunnen die linken zowel op vlak van educatie als van aanbod nog explicieter uitgewerkt worden.

3.3.4 De engagementsverklaring

De Vlor kan zich vinden in het principe van de engagementsverklaring voor drank- en tussendoortjesbeleid, nl de verbintenis om inspanningen te leveren om stapsgewijs een evenwichtig gezondheidsbeleid voor dranken en tussendoortjes te ondersteunen. Dit sluit trouwens aan bij het Vlor-advies uit oktober 2015.²⁵

De Vlor heeft wel bedenkingen bij het tot stand komen van die engagementsverklaring. Sommige van de geledingen van de Vlor waren betrokken bij de onderhandelingen ervan en ondertekenden ze op 28/11/2016, andere geledingen werden pas in de tweede fase aangezocht om te ondertekenen, nog andere geledingen werden helemaal niet gevraagd. Dat maakte het voor de Vlor moeilijk om de tekst van de verklaring te onderschrijven.

De voornaamste reden waarom sommige leden de engagementsverklaring niet ondertekenden, heeft te maken met de verregaande concretisering van sommige acties. De bijlage is uitgewerkt tot een niveau van concretisering die de vrijheid van de school beknot. De intentie van het actieplan onderschrijven ze (de 'wat'), maar in de verbodsscenario's en de manier waarop gemonitord wordt (de 'hoe'), met percentages en deadlines, kunnen ze zich niet vinden. Ook vragen ze dat niet alleen wordt gemonitord of men evolueert naar een uitdoofscenario voor bepaalde dranken en tussendoortjes, maar evenzeer of het aanbod van gezonde alternatieven wordt gestimuleerd. Een minder gedetailleerde engagementsverklaring had meer kans gehad op breder draagvlak en misschien ondertekening door iedereen.

3.4 Hoog tijd voor Eerste Hulp bij Ongevallen!

De Vlor apprecieert het feit dat een aantal acties die reeds afgelopen zijn, in dit actieplan zijn opgenomen. Dit illustreert de continuïteit van het beleid.

De ouderkoepels getuigen dat zij vaststellen dat er vanuit ouders erg veel belangstelling is voor de workshop EHBO die zij organiseren. Dit is voor de ouders een belangrijk thema. De Vlor vraagt om de ouders uitdrukkelijk te betrekken bij de uitrol van de acties uit dit luik, dat zal zeker een meerwaarde bieden.

Mia Douterlungne
administrateur-generaal

Harry Martens
voorzitter

²⁵ Vlaamse Onderwijsraad, Raad Secundair Onderwijs. [Advies over mogelijke beleidsmaatregelen ten aanzien van het aanbod van gesuikerde dranken op secundaire scholen](#) 15 oktober 2015.